

Robert Grošelj

ORCID: 0000-0002-4105-2013

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija

robert.groselj@ff.uni-lj.si

**Namenilnik v panonski in štajerski narečni skupini
slovenskega jezika: pregled na osnovi narečnih opisov**

DOI: <https://doi.org/10.3986/15.1.05>

Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies 15/2023. 89–106.

ISSN tiskane izdaje: 1408-2616, ISSN spletne izdaje: 1581-127
<https://ojs.zrc-sazu.si/sjls>

Robert Grošelj (ORCID: 0000-0002-4105-2013)

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija

robert.groselj@ff.uni-lj.si

DOI: <https://doi.org/10.3986/15.1.05>

NAMENILNIK V PANONSKI IN ŠTAJERSKI NAREČNI SKUPINI SLOVENSKEGA JEZIKA: PREGLED NA OSNOVI NAREČNIH OPISOV

Prispevek obravnava namenilnik, predvsem v razmerju do nedoločnika, v slovenskih panonskih in štajerskih narečjih, posebej pa je v zvezi s tem izpostavljen prispevek akademikinje dialektologinje Zinke Zorko. Namenilnik in nedoločnik sta v panonski narečni skupini in na vzhodu štajerske narečne skupine, tj. na vzhodu srednještajerskega narečja in v večjem delu kozjansko-bizeljskega narečja, izrazno ločeni glagolski obliki. Posamezne glasovno različne oblike se pojavljajo v zgornjesavinjskem narečju, v delu južnopohorskega narečja in v kozjaškem podnarečju. Namenilnik se je izenačil z večinoma skrajšanim dolgim nedoločnikom na *-t* v srednesavinjskem, večini srednještajerskega in južnopohorskega narečja ter v posavskem narečju. Med konkurenčnimi sredstvi se v posameznih narečjih pojavljajo namerni odvisnik, velelnik za glagolom gibanja v velelniku, sedanjik in prihodnjik; izpostavljena skladijska lastnost namenilnika v panonski narečni skupini je rodilniški predmet.

KLJUČNE BESEDE: namenilnik, nedoločnik, dialektologija, panonska narečna skupina, štajerska narečna skupina, slovenski jezik

The article analyses the supine, especially in relation to the infinitive, in Slovene Pannonian and Styrian dialects; a particular attention in this regard is paid to the contribution of the academician Zinka Zorko. The supine and the infinitive differ in the Pannonian dialect group and in the eastern parts of the Styrian dialect group, i.e. in the eastern parts of the Central Styrian dialect and in a larger part of the Kozje-Bizeljsko dialect. Individual phonetically different forms appear in the Upper Savinja dialect, in some parts of the South Pohorje dialect and in the Kozjak subdialect. The supine has coincided with mostly shortened long infinitive ending in *-t* in the Central Savinja, in most parts of the Central Styrian and South Pohorje dialects, as well as in the Lower Sava Valley dialect. In individual dialects, the linguistic means competing with the supine include the final dependent clause, the imperative mood after verbs of motion in the imperative, the present tense and the future tense; a highlighted syntactic feature of the supine in the Pannonian dialect group is its rection with the genitive case.

KEYWORDS: supine, infinitive, dialectology, Pannonian dialect group, Styrian dialect group, Slovene language

1 Uvod

Ena izmed tipološko najzanimivejših značilnosti slovenskega jezika, in sicer tako med slovanskimi jeziki kot širše, je neosebna glagolska oblika *namenilnik*. Med slovanskimi jeziki namenilnik poleg slovenščine ohranjajo še kajkavska narečja in dolnja lužiška srbščina (posamezni ostanki so tudi v češčini; Stieber 1973: 16).

Namen prispevka je osvetliti obstoj namenilnika v delu slovenskih narečij, in sicer v panonski in štajerski narečni skupini, pri čemer je namenilnik obravnavan predvsem v odnosu do nedoločnika, s katerim je namenilnik v dinamičnem konkurenčnem razmerju (gl. Šekli 2005). Ker se je s stanjem v severozahodnih slovenskih narečjih izrazito ukvarjala profesorica Zinka Zorko, je drugi cilj prispevka osvetliti tudi njen doprinos k opisu namenilniške problematike v teh narečnih skupinah.

2 ZGRADBA PRISPEVKA IN OBRAVNAVA

Prvi del prispevka je posvečen pregledu del nekaterih avtorjev, v katerih je obravnavana tudi problematika slovenskega namenilnika: izpostavljena so posamezna dela Frana Ramovša, Tineta Logarja, Jakoba Riglerja, Jožeta Toporišiča, Mateja Šeklija in Jožice Škofic. V drugem delu prispevka analiziram namenilnik v narečjih panonske in štajerske narečne skupine, in sicer na osnovi opisov posameznih govorov: namenilnik je obravnavan predvsem v odnosu do nedoločnika, pri čemer je poudarek na oblikovno-glasovnem razmerju, ponekod pa so upoštevani tudi skladijsko obnašanje namenilnika (v prvi vrsti njegova vezava) in druga jezikovna sredstva (oblike in zgradbe), ki namenilniku ali namenilniškemu polstavku konkurirajo. V prispevku so oblike in zgledi navedeni po izhodiščnih zapisih.

3 DOSEDANJE OBRAVNAVE SLOVENSKEGA NAMENILNIKA

Po Franu Ramovšu (1997: 35, 47) so se v slovenskem jeziku oblike glagolskega sistema, med njimi tudi namenilnik, ustalile do konca 14. stoletja, pri čemer je namenilnik ena izmed jezikovnih značilnosti, ki

povezuje slovenščino in kajkavščino. V *Morfologiji slovenskega jezika* Ramovš (1952: 150) meni, da se je namenilnik v slovenščini obdržal zaradi naglasa in intonacije, in sicer pri netvorjenih nedovršnikih (simpleksih), medtem ko ga pri tvorjenkah in dovršnikih nadomešča (kratki) nedoločnik: namenilnik *krâst, plêst, prêst, mlêst, pâst, lêč, tlêč, strêč, drêt, krît, čût, pêt*; kratki nedoločnik je npr. *kràst*, dolgi *krásti*. Poleg pravilnega namenilnika tipa *grem kosît* pozna slovenščina tudi nedoločnik, npr. *je šu pokosît, odpřt*, na Gorenjskem *odprêta*.¹ Oblikovne, glasovne in naglasne razlike med kratkim in dolgim nedoločnikom v slovenskih narečjih, pri čemer je upoštevan tudi namenilnik, Ramovš analizira v svojih *Slovenische Studien* (gl. Ramovš 1971: 309–315), zanimivo pa je, da namenilniku ne namenja posebne pozornosti v svojih *Dialektih* (gl. Ramovš 1935). Tine Logar v svojih razpravah (gl. Logar 1996) namenilniku ne posveča posebne pozornosti. Jakob Rigler (2001: 340–346) se ukvarja z naglasnimi razlikami pri nedoločniku (dolgem in kratkem), predvsem v zvezi z razmerjem med akutom in cirkumfleksom, pri tem pa upošteva tudi namenilnik; poleg tega – po Ramovšu – izpostavlja ohranitev supina kot skupno slovensko-kajkavsko jezikovno značilnost (Rigler 2001: 413, 421). Jože Toporišič (2000: 373–380) obravnava oblikotvorje in naglas slovenskega namenilnika v kontekstu drugih nedoločniških oblik (v prvi vrsti nedoločnika, pogovornega nedoločnika ter deležnika na *-l*) in izpostavlja prekrivnost naglasa namenilnika in deležnika na *-l*. Matej Šekli (2005, 2010) se posveča oblikotvorju in naglasu glagola v knjižni slovenščini, njegova analiza pa vključuje tudi namenilnik, in sicer v razmerju do dolgega nedoločnika, skrajšanega nedoločnika in kratkega nedoločnika. Medtem ko je v prispevku Šekli (2005) opozorjeno na tonemske podobnosti in razlike med dolgimi nedoločniki na *-ti*, kratkimi nedoločniki na *-t* in namenilniki (z diahrono rekonstrukcijo), se v prispevku Šekli (2010: 140), ki obravnava oblikotvorje in jakostni naglas glagola, pojavita dragoceni opozorili, da je v osrednji pogovorni slovenščini (ki kaže na gorenjsko-dolenjsko narečno osnovo) treba ločevati kratki nedoločnik (npr. *kúpit*,

¹ Po Ramovšu (1952: 149) je zemljepisna distribucija kratkega in dolgega nedoločnika naslednja: kratki nedoločnik prevladuje na Krasu, Notranjskem, Dolenjskem in južnem Štajerskem, dolgi na Gorenjskem, Koroškem, vzhodnem Štajerskem.

čêsat, bràt) od dolgega nedoločnika z reduciranim izglasnim *i* kot posledico popolnega samoglasniškega upada (npr. *kupít, česát, brát* = *kupíti, česáti, bráti*) in da se namenilnik pri nekaterih glagolih od kratkega nedoločnika loči po naglasu: npr. namenilniki *brát, kovát, pít* in nedoločniki *bràt, kovàt, pìt*. Jožica Škofic (2019) glagolske oblike v kroparskem gorenjskem govoru obravnava sinhrono po glagolskih tipih, na podlagi naglasnih (tonemskih) paradigmatskih vzorcev. V zvezi z nedoločnikom ugotavlja, da ima končaj *-t*, pri čemer gre (glede na mesto in dolžino naglasa) tako za dolgi kot kratki nedoločnik (gl. razmerje med dolgimi nedoločniki tipa *uzé:t, zauozlá:t* in kratkimi tipa *gouó:rt, dá:ržat*); po glagolskih tipih prevladuje kratki nedoločnik (naglas ni na priponi, ko pa je, je kratek). Tudi namenilnik (ob glagolih premikanja) se končuje na *-t* in je večinoma enak nedoločniku, npr. *g'rem s'jgat – mò:rəm s'jgat, mo š'lə žà:gat – mo nè:xal žà:gat*, včasih pa se od nedoločnika razlikuje v naglasu (tonemu), gl. nedoločnike *kouá:t, pá:st, spá:t* in namenilnike *kouà:t, pà:st, spà:t* (Škofic 2019: 180; za prikaz po glagolskih tipih glej Škofic 2019: 180–220).

4 NAMENILNIK V PANONSKI IN ŠTAJERSKI NAREČNI SKUPINI

4.1 PANONSKA NAREČNA SKUPINA

Za celotno panonsko narečno skupino Zinka Zorko (2009: 372, 374) ugotavlja, da sta ohranjena ločena dolgi nedoločnik na *-ti/-čti* in namenilnik na *-t/-čt*, ki se veže z rodilnikom (podobno Zorko 2010: 14; Valh Lopert in Zorko 2013: 223).

4.1.1 PREKMURSKO NAREČJE

V prekmurskem narečju se nedoločnik končuje na *-ti/-čti*, namenilnik pa na *-t/-čt* (Zorko 2009: 319), kar izpričujejo npr. narečni opisi za Cankovo, Žetince, Rogašovce in Dokležovje. **Cankova** (zahod, Ravensko): nedoločnik ima obrazilo *-ti/-čti*: *'dɛlati, 'pɛçti*; namenilnik je ohranil svojo obliko in vezavo z rodilnikom: *g'rem 'dɛlat, 'pɛçt k'rüja*

(Zorko 2009: 280; gl. še Zorko in Benko 2014b: 92).² **Žetinci** (nem. Sieldorf; zahod, Radgonski kot v Avstriji): obstajata dolgi nedoločnik in namenilnik ob glagolih premikanja (Zorko 1998: 186). **Rogašovci** (severozahod, Goričko): nedoločnik ima obrazilo *-til/-čti*: *'kelitj*, *'tu:učtj*, *pr'tisnotj* (s pripono *-no-*); namenilnik ima obrazilo *-t/-čt*, v velelniških oblikah se njegova raba opušča (Mihalič 2014: 32). **Dokležovje** (zahod, Dolinsko): nedoločnik je večinoma dolg: *'nästi*, *'päčti*; namenilnik je ohranjen; gl. razmerje med nedoločnikom in namenilnikom, npr. *s'pa:dnoti* – *s'pa:dnot*, *lä'žāti* – *'läžat*, *'žāti* – *'žät*, *s'päti* – *s'pa:t*, *si'si:ti* – *si'si:it*, *ku'si:ti* – *ku'si:it*, *o'rāti* – *o'ra:t*, *se'jāti* – *'sejat* (Pucko 2015: 29, 110). Pri posameznih glagolih bi bilo treba izpostaviti še razlike v mestu naglasa (*lä'žāti* – *'läžat*, *se'jāti* – *'sejat*) in kolikosti oz. kakovosti korenskega samoglasnika (kratek v nedoločniku, dolg v namenilniku: *s'päti* – *s'pa:t*, *o'rāti* – *o'ra:t*).

Podobno stanje Zinka Zorko ugotavlja za **prekmurski knjižni jezik**. V romanu *Garaboncijaš* (2005) Francka Mukiča so zapisani namenilniki: *so odili kipüvat*, *slüžit*, *se vračit*, *na cug sejdat* in nedoločnik *želaudec je začno brüiliti* (za razmerje med nedoločnikom in namenilnikom gl. *mujš morem titi poslüšat*; Zorko 2009: 319–320). V Ivanocyjevem *Kalendarju Nájsvetejsega szrca Jezusovoga* (1904–1906) je nedoločnik na *-til/-čti*: *pečti*, *dojslečti* (gl. še *pridti*, *vujdti*, *viditi*, *prelejati*); razlikovalni namenilnik se veže z rodilnikom: *Ka je Gaber ne prišo slüžbe prosit* (Zorko 1998: 280).

4.1.2 SLOVENSKOGORIŠKO NAREČJE

V slovenskogoriškem narečju je razlika med dolgim nedoločnikom na *-til/-čti* in namenilnikom ohranjena: *Če 'če:ij 'meṭj*, *'mõre 'deḷatj* proti *N'je:nj 'si:n gr'e 'deḷat*. Uporablja se tudi namenilniški rodilnik: *'Tie: pa smo xo'di:li 'si:mna 'lü:šit*. V ščavniškem, voličinskem in trojiškem govoru, kjer je slišati že skrajšani nedoločnik na *-t*, se je razlika med oblikama že začela izgubljati (Koletnik 2001: 154–156).

² Podobno je ugotovljeno za pravljice Avgusta Pavla v cankovskem govoru – nedoločnik in namenilnik se razlikujeta: nedoločnik *si nämrän küpiti*, namenilnik *odišo je dṭva brát* (Zorko in Benko 2014b: 109).

Skladenjsko namenilniku konkurira namerni odvisnik: *So p're:jšle 'tɔ:te de'z'u:rne, de so mu pre've:ijale* (Koletnik 2001: 226); ob glagolih premikanja redko slišimo tudi sedanjik: *Če ne g'rɛ:n pog'lednen, če je 'káj 'go:up* (Koletnik 2001: 156).

4.1.3 PRLEŠKO NAREČJE

Za prleške govore Zinka Zorko (1998: 220) povzema, da se namenilnik še veže z roditeljem: *grɛm ríb lovít*; problematika namenilnika je predstavljena v opisih govorov spodnje Prlekije, Markovcev, Ljutomera, Radomerščaka in Gomile pri Kogu. **Spodnjeprleški govori** (vzhodno od črte Ormož-Ljutomer): ohranjen je dolgi nedoločnik na *-ti/-čti*: *nèsti, rèčti*; namenilnik ima predmet v roditelju (brez primera; Zorko 2009: 220). **Markovci** (jugovzhod): ohranjen je dolgi nedoločnik na *-ti/-čti*: *bíti, mèriti, rèčti*; namenilnik se končuje na *-t/-čt* in ima predmet v roditelju: *sɛn šla svíj fútrat, smo hòdli krompíra skàpat* (Zorko 2009: 245). **Ljutomer** (vzhod): ohranjen je dolgi nedoločnik na *-ti/-čti*: *nèsti, rèčti*; namenilnik ima predmet v roditelju (brez primera; Zorko 2009: 267). **Radomerščak** (vzhod): nedoločnik ima obrazilo *-ti/-čti*: *p'le:ti, 'rečti, st'ričti*; namenilnik je ohranjen in ima predmet v roditelju (brez primera; Zorko 1998: 59). **Gomila pri Kogu** (vzhod): ohranjen je dolgi nedoločnik na *-ti/-čti*: *'nesti, 'iti, 'pečti, 'rečti, v'zeti, z'nàti, 'kūxati*; namenilnik je ohranjen in ima predmet v roditelju: *g'rɛm 'ri:p lo'vi:t*. Namesto namenilnika se raje uporablja prihodnjik: *g'rɛm otp're:t* → *g'rɛm, bom ot'prla* (Zorko 1998: 70).

4.1.4 HALOŠKO NAREČJE

Zinka Zorko (1998: 48) za haloške govore povzema, da imajo dolgi nedoločnik na *-ti/-čti*: *'dɛlati, 'pečti, 'vř:čti*; ohranjen je namenilnik, ki ima roditeljski predmet: *'xodo/'xuodo sun na P'tü: si 'kü:pit 'šü:hof*; takšno stanje izpričujejo narečni opisi Velike Varnice, srednjih Haloz in Žetal. **Velika Varnica** (osrednje): nedoločnik se končuje na *-ti/-čti*: *glɛdati, cřknati, zdíjgnati, pèčti, vřčti*; ohranjen je namenilnik, ki ima predmet v roditelju: *prát črɛjɔ, klobáus dɛlat, špèha mlɛt* (Zorko 2009: 229).

Srednje Haloze (osrednje):³ nedoločnik se končuje na *-ti/-čti*: *'dɛlati*, *'pɛčti*, *'vr̩:čti*; namenilnik na *-t/-čt* se veže z roditeljskim (brez primera; Zorko 1998: 23). **Žetale** (zahod): dolgi nedoločnik se končuje na *-ti/-čti*: *'rāčti*, *s'pāčti* (kratki nedoločnik se pojavlja po predlogu *za* s pomenom namena, npr. *za t'ro:vo 'pi:pāt*); namenilnik je ohranjen in ima roditeljski predmet: *G'rɛ:n krom'pi:ra s'ka:pāt*, *'Kāk smo se 'ro:di sp'ro:vlali f'kü:p x'mɛ:la o'bi:rat!* Izpostavljena je tudi naglasno-glasovna razlika med nedoločnikom in namenilnikom *no'si:ti* in *'nu:osit* (Zorko 1998: 34).

4.2 ŠTAJERSKA NAREČNA SKUPINA

Zinka Zorko (1995: 319) zgolj za severne štajerske (in vzhodne koroške) govore povzema, da ima namenilnik posebno obliko pri redkih, zelo pogostih glagolih. Nedoločnik je dolg ali kratek; po nastanku je težko določiti, kdaj gre za skrajšani ali kratki nedoločnik. Za Maribor – na stičišču štajerske in panonske narečne skupine ter ob vplivih koroške – Zinka Zorko (1995: 352) navaja le nedoločnike brez končnega *-i*: *'dɛ:lat*, *'pɛ:čt*.

4.2.1 SREDNJEŠTAJERSKO NAREČJE

V srednještajerskem narečju je prišlo do izenačitve oblik nedoločnika in namenilnika, kar potrjujejo opisi za Velenje, Celje in Ložnico pri Žalcu. **Velenje** (osrednje, severna polovica): nedoločnik in namenilnik sta oblikovno enaka, končujeta se na *-t/-čt* (oz. *-št*): *u'zɛ:t*, *'da:t*, *'dɛ:lat*; *'re:čt*, *u'lɛ:št* (Seitl 2013: 40). **Celje** (jugovzhod): zaradi onemitve končnega *-i* se nedoločnik ne razlikuje od namenilnika: *'mɔ:rŋ 'dɛ:lat* in *g'rɛ:m 'dɛ:lat*; gl. še *'ni:mam 'ca:jta 'xɔ:dit* u *'šɔ:lo* in *g'rɛ:m 'la:ufat*; *so š'li: 'nɛ:ki spi:t* (Jakop 2010: 126; Tkalec 2013: 29). **Ložnica pri Žalcu** (osrednje, južna polovica): nedoločnik in namenilnik sta se izenačila: *u'sa:k 'da:n si 'mɔ:gu 'e:n va'gɔ:n na'vɔ:jst*; *smo pa 'mɔgl na 'o:pčino 'nɛ:st* oz. *'un so š'li pa 'lumpat 'nɔ:tɛr*, *'ne:*, *pa 'pit* (Jakop 2010: 126).⁴

³ Spodnji Leskovec, Zgornji Leskovec, Repišče, Trdobojci, Mala Varnica, Velika Varnica, Gradišče, Skorišnjak, Belavšek in Veliki Okič (Zorko 1998: 17).

⁴ Tjaša Jakop (2010: 125–126) za Celje in Ložnico pri Žalcu navaja, da so nedoločniki večinoma kratki: *b'ri:sat*, *'xɔ:dit*, *'pi:sat*, *s'tɔ:pit* (Celje); *b'risat*, *'xɔ:dit*, *'nɛ:st*, *'pisat*,

4.2.2 ZGORNJESAVINJSKO NAREČJE

Za zgornjesavinjske govore v Zadrečki dolini med Gornjim Gradom in Nazarjami Peter Weiss (1990: 110) ugotavlja, da je v namenilniški rabi vedno nedoločnik, ki je kratek. Edini mogoči razlikovalni obliki sta nedoločnik *'lje:čt* (tudi *-št*) in namenilnik *'le:č* (pričakovali bi sicer končni *-čt*), npr. *bə t're:ba nə'mā:tə 'lje:čt (-št)* proti *'pe:ma 'le:č*, ter nedoločnik *s'ca:t* in namenilnik *s'cā:t*, pri čemer je ločevanje nedosledno.

Weiss (1990: 179) po glagolih premikanja navaja tudi namerne odvisnike, ki pa zaradi nesoodnosnih osebkov niso konkurenčni namenilniškimi polstavkom: *'tist' se ja pa 'ba:u 'jət da'mə, 'jā:, da b' ga 'titə 'puo: 'da:u u'st're:lt*.

4.2.2.1 SOLČAVSKO PODNAREČJE

Za solčavsko podnarečje nisem našel narečnih opisov, ki bi obravnavali tudi namenilniško problematiko. Besedila v Orešnik idr. (2013) kažejo – gre za površno začetno oceno – na izenačitev nedoločnika brez končnega *-i* in namenilnika: *k se je navadu jagat in je šov natər jagat* (Solčava; Orešnik idr. 2013: 549).

4.2.3 SREDNJEŠTAJERSKO NAREČJE

Srednještajersko narečje izkazuje zanimivo stanje – na vzhodnem robu je razlika med nedoločnikom in namenilnikom ohranjena, drugod pa sta obliki sovpadli; srednještajersko stanje prikazujejo narečni opisi za Strmec pri Rogatcu, Proseniško pri Celju, Šentvid pri Grobelnem, Šmarje pri Jelšah in Žusem. ***Strmec pri Rogatcu*** (vzhod): dolgi nedoločnik se končuje na *-ti/-čti*: *'ni:ɛsti, 'dā:(s)ti, 'je:sti, 've:dati* itn.; ob glagolih premikanja se uporablja namenilnik na *-t/-čt* (Zorko 2009: 177).⁵ ***Proseniško pri Celju*** (zahod), ***Šentvid pri Grobelnem*** (osrednje):

s'lušt, s'tò:pt (Ložnica pri Žalcu); dolgi so npr. *ko'si:t, s'pa:t* (Celje); *m'le:t, s'pa:t, rau'na:t, za'čē:t* (Ložnica pri Žalcu).

⁵ V zvezi s Slomškovi jezikom v knjigi *Blaže in Nežica*, obravnavanim primerjalno z njegovim maternim srednještajerskim govorom ***Ponikve*** pri Šentjurju, Zinka Zorko (1998: 172, 175) izpostavlja obstoj namenilnika, ki se veže z roditeljskim (kot v panonskem

nedoločnik brez končnega *-i* in namenilnik sta se izenačila: *žę ot čičijkiga smo 'ma:gl 'de:řlat in sņ ř'la: ř'pã:mpět pöst'lã:t; g're:m pómè:tit* (Jakop 2010: 126).⁶ *Šmarje pri Jelšah* (osrednje): upadle oblike nedoločnika so prekrivne z namenilniškimi: *Pép náiče jáist in Priidi fúrt 'takoj' jáist; Tótga 'tega' ni mugáuče kóupit in řla je cóukar kóupit; V jóutru 'zjutraj' ne smáijęš dáugu spát* proti *Póit fúrt spát*; raba namenilnika peša, če stoji za velelnikom (pri dovršnih glagolih ga ni) – tedaj se pojavi velelnik: *Pójdma, pugrãbma trávu 'Pojdiva pograbit travo'; Pójt, pudóji krávu 'Pojdi pomolst kravo'* (Povše 1988: 260). **Žusem**: dolgi nedoločnik je brez *-i* (nedoločniško obrazilo *-t* je po analogiji tudi pri glagolih tipa *reči, vreči*, tj. *riečt, vrãčt*) in se prekriva z namenilnikom (Povše 1990: 186).⁷

4.2.4 JUŽNOPOHORSKO NAREČJE

V južnopohorskem narečju se nedoločnik končuje na *-t* ali *-ti*, posebne namenilniške oblike imajo redki glagoli; južnopohorske govore predstavljajo opisi za Kopivnik, Fram, Hoče, Miklavž na Dravskem polju in Ruše. **Kopivnik** (osrednje): nedoločnik se končuje na *-t* ali *-ti* (raba je lahko pri istem govorcu nestalna), namenilnik mu je enak: *déřlat* (Zorko 2009: 145). **Fram** (osrednje): nedoločnik je na *-t* ali *-ti*, tudi pri enem govorcu (navedene so le oblike s *-t*): *g'ri:st, c'vi:est, 'mu:odlit, ko'si:t*; namenilnik je enak nedoločniku (Zorko 1998: 131–132). **Hoče** (osrednje, severna polovica): nedoločnik je pri večini informantov brez končnega *-i*; posebno namenilniško obliko ima le glagol *jesti*: *ne smeim jiest* proti *gręm jeist* (Zorko 1998: 120). **Miklavž na Dravskem polju** (severovzhod): nedoločnik je pri večini informantov brez končnega

narečju): *Naj grem njegove žene tolažit; řli so volov kupovat*. V *Blažetu in Nežici* naj bi bili namenilniški polstavki pogosti: *Priřlo je neko nedelo fantinov po germovji gnezd iskat*.

⁶ Po Tjaši Jakop (2010: 125–126) so nedoločniki večinoma kratki: *'no:řst, s'kã:kãt, 're:řzat, 'vi:det* (Proseniško pri Celju, zahod); *na're:dit, 'nó:st, 'pi:řřat, pó'kã:řat, 'sè:dat* 'sedeti', *'va:řřt, 'zi:řřat* (Šentvid pri Grobelnem, osrednje). Nekateri nedoločniki so tudi dolgi: *ce'di:t, ko'si:t, 'lovi:t, o'rã:t, ř'jã:t, ř'pã:t, su'ři:t* (Proseniško pri Celju, zahod) in *ko'si:řt, ř'pã:t, su'ři:řt, za'če:t* (Šentvid pri Grobelnem, osrednje).

⁷ Včasih je, da bi se izognili sovpadu z drugimi oblikami, nedoločnik tvorjen iz sedanjške osnove: *nãřdit* (velelnik *nãřt*), *rãřtit, pãřdit* (proti *pãřt pãřsem*), *prãřdit*; redno tudi pri knjižnem tipu na *-ovati -ujem*: *küpřvat kúpřujem, pøřkøřřvat, sprãřřvat* (Povše 1990: 186).

-i: *'pi:kɲt, k'ri:čɛt, o'ka:pat*; le glagol *jesti* ima različna nedoločnik in namenilnik: *ne s'me:ɨm 'ji:ɛst* proti *g'rɛ:m 'je:ɨst* (Zorko 2009: 155). **Ruše** (sever): pri starejših je slišati nedoločnik na *-i*, mlajši ga že reducirajo (pogosta je zveza nedoločnika s predlogom *za*: *'ni: za po've:t, 'ni: za po'mo:gat*); nedoločnik in namenilnik se ločita pri redkih glagolih: *ne 'morəm x'ca:t* proti *g'rɛ:m x'co:t* (Zorko 1995: 316).

4.2.4.1 KOZJAŠKO PODNAREČJE

V kozjaškem podnarečju imajo redki glagoli posebne namenilnike, večinoma je posplošena oblika skrajšanega nedoločnika, brez končnega *-i*; narečno stanje ponazarjajo opisi za govore na Velikem Boču pri Lučah, Svetem Duhu na Ostrem vrhu in v Selnici ob Dravi. **Veliki Boč pri Lučah** (severozahod): večinoma je nedoločniška oblika na *-t* posplošena tudi za namenilnik: *sɲ š'la: v 'mɛ:sto s'lu:užɨt*; nedoločnik in namenilnik imata različni obliki pri redkih glagolih: *s'pa:t, x'ca:t, 'pa:st* proti *g're: s'po:t, x'co:t, 'žɛ:ne 'po:st* (Zorko 1997: 126; Zorko in Benko 2014a: 90). **Sveti Duh na Ostrem vrhu** (severozahod): nedoločniška oblika je posplošena tudi za namenilnik: *sɲ š'la u 'mɛ:sto s'lu:užɨt*; glede na primere je nedoločnik brez končnega *-i*, prim. le samostalniško rabo tipa *'je:stɨ* (Zorko 1995: 276–280);⁸ različne nedoločniške in namenilniške oblike so redke: *s'pa:t, x'ca:t, 'pa:st* proti *g'rɛ: s'po:t, x'co:t, 'žɛ:ne 'po:st* (Zorko 1995: 281). **Selnica ob Dravi** (jugozahod): nedoločnik se večinoma končuje na *-t*, slišati pa je tudi nedoločnik na *-ti*; ločene nedoločniške in namenilniške oblike so ohranjene pri redkih glagolih: *ne s'me:ɨš 'pa:st, ne x'ca:t* proti *g'rɛ:m 'po:st, g'rɛ: x'co:t* (Zorko 1995: 299). Pri navedenih glagolih v zgornjesavinjskem narečju (Zadrečka dolina) in delu južnopohorskega narečja (npr. Ruše, Hoče, Miklavž na Dravskem polju), vključno s kozjaškim podnarečjem, se pojavlja razlika med odrazom za dolgi cirkmuflektirani korenski samoglasnik v namenilniku in pozno podaljšani kratki (staroakutirani) samoglasnik v nedoločniku (gl. Zorko 1993: 201).

⁸ Namenilnik (*je 'šɔ:u*) *'je:ɨst* ima refleks stalno dolgega jata, nedoločnik *'je:st/'jest*: staroakutiranega jata ali poznega naglasnega umika, samostalniška raba (*'mo:š 'kai*) *'je:stɨ* kaže na metatonirani jat (Zorko 1995: 280).

4.2.5 KOZJANSKO-BIZELJSKO NAREČJE

V delu kozjansko-bizeljskega narečja se nedoločnik s tradicionalno dolgo obliko razlikuje od namenilnika, v delu govorov pa naj bi se obliki izenačili; stanje v narečju ponazarjajo opisi za Bizeljsko, Brezovico na Bizeljskem, Drenovec (pri Bukovju), Globoko pri Brežicah, Pišece in Mostec. **Bizeljsko** (vzhod): nedoločnik ima dolgo obliko na *-tj/-čtj* (glagoli z osnovo na *-č*): *'pa:stj, 'žɛ:tj, ko'si:tj, s'ja:tj; 'pe:čtj, 're:čtj, v're:čtj*; namenilnik se uporablja ob glagolih premikanja: *pa smo š'li: f 'tɔrsje əl 'kɔ:pat əl 'vɛ:zat; pa smo š'li ne'ze:j f 'tɔrsje 'ti:sto 'dɛ:lat* (gl. še *s'pa:t, si'si:t, ɔ'ra:t*; Savnik 2012: 98–99). **Brezovica na Bizeljskem** (vzhod): nedoločnik, ki se končuje na *-ti*, se razlikuje od namenilnika: *pâsti – pâst, žêti – žât, spâti – spât, sišîti – sišît, kosîti – kosît, orâti – orât, sîâti – sîât* (Veble 1970). **Drenovec pri Bukovju** (vzhod): dolgi nedoločnik na *-tɛ/-čtɛ* se loči od namenilnika na *-t*: *pâstɛ – pâst, vlêčtɛ – vlêçt, žêtɛ – žêt, spâte – spât, sišîte – sišît, kôsîte – kôsît, ɔrâte – ɔrât, sîâte – sîât* (Škof 1965: 81). **Globoko pri Brežicah** (osrednje, južna polovica): glede na gradivo sta se nedoločnik na *-t* in namenilnik izenačila: *'pâ:st, v'le:št se* (nedoločnik *le'žâ:t*), *'žɛ:t, s'pâ:t, si'si:t, ɔ'râ:t, se'jâ:t* (Kovačič 1986: 63). **Pišece** (osrednje): namenilnik naj bi sovpadel z dolgim nedoločnikom na *-ti*: *pâsti, ležâti, žêti, spâti, sušîti, orâti, sejâti* (Medved 1969).⁹ **Mostec** (jug): namenilnik imajo le nedovršniki, ravna pa se (naglasno) po moški edninski obliki deležnika na *-l* (Toporišič 1990: 100).

4.2.6 POSAVSKO NAREČJE

Glede na narečne opise se je v narečju namenilnik oblikovno izenačil z dolgim nedoločnikom brez končnega *-i* (tj. s skrajšanim nedoločnikom).

4.2.6.1 ZAGORSKO-TRBOVELJSKO PODNAREČJE

⁹ Podatek je nekoliko presenetljiv: v zbirki povedk *Lüčka sred jive sveti* (Pepevnik in Oset 2010: 52, 107) se v bližnjih govorih Župjeka in Volčja v položaju po glagolih premikanja nahajajo glagolske oblike brez končnega *-i* – lahko bi šlo torej za namenilnik, kratki ali skrajšani nedoločnik (v povedkah iz teh krajev ni drugačnih zgledov, ki bi omogočali določitev razmerja z nedoločnikom): *dêca niso šla kam postavat* (Župjek); *de so volkovi mogoče hodli tja umirat* (Volčje).

V zagorsko-trboveljskem podnarečju se nedoločnik na *-t* in namenilnik ne razlikujeta, na kar opozarjata narečna opisa za Trbovlje in Dobovec pri Trbovljah. **Trbovlje** (osrednje, severna polovica): nedoločnik na *-t* in namenilnik se oblikovno in naglasno ne ločita: *dêlat, jêst*, tj. *grễm dễlat, grễm jễst* (Hodelj 1959). **Dobovec pri Trbovljah** (osrednje): nedoločnik na *-t* in namenilnik sta enaka: *'pa:st, 'liêçt, 'zĩet, s'pa:t, su'si:t* (*s'si:t*), *ku'si:t, u'ra:t, se'ja:t* (Štrtak 1982: 170–171).

4.2.6.2 LAŠKO PODNAREČJE

Temu podobno stanje naj bi bilo tudi v laškem podnarečju, kar ponazarjajo opisi za Šentrupert nad Laškim, Jurklošter in Lokavec pri Rimskih Toplicah. **Šentrupert nad Laškim** (severovzhod): nedoločnik na *-t* in namenilnik sta domnevno enaka: *'da:ĩlat – 'põ:ĩdi 'da:ĩlat*; gl. še nedoločnike *'mi:ĩslit, ži'va:ĩt, 'la:ĩst, 'nẽ:st, fp'rĩe:çt, x'ta:ĩt, 'ja:ĩst, 'va:ĩdet* (Zorko 2007: 164; Zorko 2009: 166–167). **Jurklošter** (jugovzhod): navedeni so le nedoločniki na *-t*: *za'çĩel st'rã:ĩlat, 'dã:lat, 'nuã:st, p'rũã:st, p'lĩesat* (Brilej 2003: 81). **Lokavec pri Rimskih Toplicah** (jug): oblikovno sta nedoločnik na *-t* in namenilnik enaka: *'pã:dĩt, 'lĩe:žet, 'zĩ:et, s'pã:t, su'si:ĩt, ku'si:ĩt, u'rã:t, s'jã:t* (Klenovšek 2011: 61–63).

4.2.6.3 SEVNIŠKO-KRŠKO PODNAREČJE

Tudi v sevniško-krškem podnarečju je namenilnik enak nedoločniku brez končnega *-i*; stanje v podnarečju predstavljajo opisi govorov Brestanice, Sevnice in Boštanja. **Brestanica** (vzhod): nedoločnik se končuje na *-t/-çt*, namenilnik mu je enak (ima obliko kot v knjižnem jeziku): *'mõ:rm̃ j̃e:st, ne u t'rẽ:ba p'la:çat* (*'pĩe:çt, 'rĩe:çt, 'vãřst*) proti *g'rẽ:m s'pa:t, ku'si:ĩt, s'ja:t* (Komar 2010: 84). **Sevnica** (osrednje): nedoločnik na *-t* in namenilnik sta enaka: *'pa:st, 'lĩe:žat, 'zĩet, s'pa:t, su'si:t, ku'si:t, s'ja:t* (Hafner 1983: 47). **Boštanj** (osrednje): nedoločnik na *-t* in namenilnik sta enaka: *'pa:st, u'lĩeçt, 'zĩet, s'pa:t, su'si:t, ko'si:t, o'ra:t, s'ja:t* (Vene 1981: 170–171).

5 RAZPRAVA IN SKLEP

Narečni opisi panonskih in štajerskih govorov kažejo, da se namenilnik in dolgi nedoločnik s pripono *-ti* razlikujeta v vsej panonski narečni skupini, tj. v prekmurskem, slovenskogoriškem (razlika se deloma briše v ščavniškem, voličinskem in trojiškem govoru – zaradi uveljavljanja skrajšanega nedoločnika), prleškem in haloškem narečju, in na vzhodu štajerske narečne skupine, tj. na vzhodnem robu srednještajerskega narečja (Strmec pri Rogatcu) in v večjem delu kozjansko-bizeljskega narečja (brez Pišec in Globokega pri Brežicah).

V zgornjesavinjskem narečju (Zadrečka dolina), v delu južnopohorskega narečja (npr. Ruše, Hoče, Miklavž na Dravskem polju) in v kozjaškem podnarečju se je namenilnik večinoma izenačil s skrajšanim dolgim nedoločnikom na *-t*, ostale so samo posamezne glasovno različne oblike: glagoli tipa *spati*, *scati*, *pasti* in *jesti* v nedoločniku kažejo na pozno podaljšan izhodiščno akutiran korenski samoglasnik, v namenilniku pa na dolgo cirkumflektiranega (npr. nedoločnik *s'ca:t* in namenilnik *s'cã:t* v zgornjesavinjskem narečju; nedoločnik *s'pa:t* in namenilnik *s'po:t* v kozjaškem podnarečju; nedoločnik *x'ca:t* in namenilnik *x'co:t* v delu južnopohorskega narečja).

V srednesavinjskem, večini srednještajerskega (brez vzhodnega roba) in južnopohorskega narečja ter v posavskem narečju se je namenilnik večinoma izenačil s skrajšanim dolgim nedoločnikom na *-t*. Nekatere oblike bi lahko kazale tudi na izhodiščno kratki nedoločnik ali celo namenilnik, npr. *'xɔ:dɪt* (Celje), *na'vɔ:jst* (Ložnica pri Žalcu), *'mu:ɔdlit* (Fram), *p'rɥa:st* (Jurklošter), *'l̥ie:žat* (Sevnica) (gl. še Jakop 2010); presenetljivo je stanje (glede na narečni opis) v kozjansko-bizeljskem govoru Pišec, kjer naj bi obstajali zgolj dolgi nedoločniki na *-ti*.

Pri namenilniku so ponekod obravnavane tudi posamezne skladijske značilnosti te glagolske oblike. Rodilniški predmet ob namenilniku je izpostavljen v panonski narečni skupini (npr. *g'rɛm 'ri:p lo'vi:t* v prleškem govoru Gomile pri Kogu). Med skladijskimi in oblikovnimi sredstvi, ki konkurirajo namenilniškemu polstavku oz. namenilniku, se pojavljajo namerni odvisnik (slovenskogoriško narečje), velelnik po glagolu gibanja v velelniku (srednještajersko narečje, Šmarje pri

Jelšah), sedanjik (redko, slovenskogoriško narečje) in prihodnjik (prleško narečje, Gomila pri Kogu).

Zinka Zorko je v svoje narečne opise zelo pogosto vključevala oblikoslovje, pri čemer je pozornost namenjala tudi razmerju med nedoločnikom in namenilnikom. Če se omejimo le na analizirano območje, je Zinka Zorko zaslužna v prvi vrsti za obširno predstavitev stanja v panonski narečni skupini, v južnopohorskem narečju in kozjaškem podnarečju, v manjši meri še v srednještajerskem narečju (Strmec pri Rogatcu) in laškem podnarečju (Šentrupert nad Laškim). V panonski narečni skupini je opozorila tudi na skladenjsko posebnost vezave namenilnika z rodilnikom. Njeno delo nadaljujejo tudi njeni učenci, npr. Mihaela Koletnik in Peter Weiss sta poskrbela za celostna opisa slovenskogoriškega in zgornjesavinjskega narečja.

Ker namenilnik predstavlja zanimivo posebnost slovenskega jezikovnega prostora, si je v prihodnosti želeti raziskav, ki bi analizirale problematiko namenilnika – od njegove ohranjenosti oz. razširjenosti do konkurenčnih skladenjskih razmerij, v katere vstopa – tudi v drugih slovenskih narečjih.

BIBLIOGRAFIJA

- Brilej, Vincencija. 2003. *Jurkloštrski govor*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Jakop, Tjaša. 2010. Srednjesavinjsko in srednještajersko narečje ter celjski pogovorni jezik. V: I. Novak-Popov (ur.). *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 120–129.
- Hafner, Tatjana. 1983. *Sevniški govor*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Hodej, Milena. 1959. *Narečje Trbovelj in okolice*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Klenovšek, Janja. 2011. *Govor vasi Lokavec pri Rimskih Toplicah*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Koletnik, Mihaela. 2001. *Slovenskogoriško narečje*. Maribor: Slavistično društvo.
- Komar, Katja. 2010. *Glasonovna in oblikoslovna podoba brestaniškega govora*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Kovačič, Mirjana. 1986. *Govor vasi Globoko pri Brežicah*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

- Logar, Tine. 1996. *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Medved, Branka. 1969. *Dialektično gradivo za govor vasi Pišce pri Brežicah*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Mihalič, Sanja. 2014. *Čevljarsko izrazje v rogašovskem govoru*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Orešnik, Marta, Štiglic, Vida, Weiss, Peter. 2013. *Gori, doli, sem in tja: Folklorne pripovedi iz Zgornje Savinjske doline*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Pepevnik, Špela, Oset, Karmen. 2010. *Lučka sredi jive sveti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Povše, Ivana. 1988. Oblikoslovje v govoru Šmarja pri Jelšah. *Slavistična revija*, 36/3. 251–266.
- Povše, Ivana. 1990. Govor na Žusmu. *Slavistična revija*, 38/3. 177–189.
- Pucko, Renata. 2015. *Glasoslovni in oblikoslovni oris dokležovskega govora*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Ramovš, Fran. 1935. *Historična gramatika slovenskega jezika VII. Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Ramovš, Fran. 1952. *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- Ramovš, Fran. 1971. *Zbrano delo I*. Ljubljana: SAZU.
- Ramovš, Fran. 1997. *Zbrano delo II*. Ljubljana: SAZU.
- Rigler, Jakob. 2001. *Zbrani spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Savnik, Petra. 2012. *Narečne značilnosti bizeljskega govora*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Seitl, Petra. 2013. *Glasoslovna in oblikoslovna podoba velenjskega govora*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Šekli, Matej. 2005. Tonemski naglasni tipi glagola v (knjižni) slovenščini. *Jezikoslovni zapiski*, 11/2. 31–61. DOI: <https://doi.org/10.3986/jz.v11i2.2545>
- Šekli, Matej. 2010. Oblikotvorje in jakostni naglas glagola v knjižni slovenščini. V: V. Smole (ur.). *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 139–160.
- Škof, Emil. 1965. *Bizeljski govor – Drenovec*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Škofic, Jožica. 2019. *Krajevni govor Kroke*. Ljubljana: Založba ZRC. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502401>
- Štrtak, Danica. 1982. *Dobovski govor*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Tkalec, Andreja. 2013. *Značilnosti imenoslovja v srednesavinjskem narečju*. Magistrsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Toporišič, Jože. 1990. Glagolski oblikotvorni naglas moščanskega govora. *Razprave SAZU – Dissertationes XIII*. Ljubljana: SAZU. 99–107.
- Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

- Valh Lopert, Alenka, Zorko, Zinka. 2013. Skladnja v panonski narečni skupini. *Jezikoslovni zapiski*, 19/2. 221–235. DOI: <https://doi.org/10.3986/jz.v19i2.2308>
- Veble, Kristina. 1970. *Govor Brezovice na Bizeljskem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Vene, Vladimira. 1981. *Boštanjski govor*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Weiss, Peter. 1990. *Govori Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Zorko, Zinka. 1993. Daljšanje akuta v severovzhodnih slovenskih narečjih. *Slavistična revija*, 41/ 1. 193–207.
- Zorko, Zinka. 1995. *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Kulturni forum.
- Zorko, Zinka. 1997. Štajerski govor na Velikem Boču pri Lučanah. V: B. Pogorelec, V. Gjurin (ur.). *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave: zbornik referatov 6. srečanja slavistov, Celovec, Ljubljana, 1989*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 103–132.
- Zorko, Zinka. 1998. *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo.
- Zorko, Zinka. 2009. *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Zorko, Zinka (Terezija). 2010. Oblikoslovje v panonski narečni skupini. *Slavia centralis*, 3/1. 5–17. Na spletu: <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/article/view/644>.
- Zorko, Zinka, Benko, Anja. 2014a. Narečna členjenost v govorih štajerskih Slovencev v Avstriji. *Razprave SAZU – Dissertationes XXII*. Ljubljana: SAZU. 72–107.
- Zorko, Zinka, Benko, Anja. 2014b. Pravljice Avgusta Pavla v prekmurskem cankovskem govoru. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 85/3. 83–111.

Prispelo decembra 2022, sprejeto marca 2023.

Received December 2022, accepted March 2023.

ZAHVALE

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0215 (*Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave*), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. Za pomoč pri pripravi končne različice prispevka se iskreno zahvaljujem dr. Petru Weissu, dr. Janošu Ježovniku in Borutu Grošlju.

POVZETEK

NAMENILNIK V PANONSKI IN ŠTAJERSKI NAREČNI SKUPINI SLOVENSKEGA JEZIKA: PREGLED NA OSNOVI NAREČNIH OPISOV

V prispevku je obravnavan namenilnik, predvsem v razmerju do nedoločnika, v panonski in štajerski narečni skupini slovenskega jezika, posebej pa je v zvezi s tem izpostavljen prispevek akademikinja Zinka Zorko, priznane dialektologinja. Narečni opisi kažejo, da se namenilnik in nedoločnik razlikujeta v celotni panonski narečni skupini, tj. v prekmurskem (npr. nedoločnik *'delati, 'pečiti* proti namenilnik *'delat, 'pečt* v Cankovi), slovenskogoriškem (razlika se deloma briše v ščavniškem, voličinskem in trojiškem govoru – zaradi skrajševanja nedoločnika), prleškem in haloškem narečju, in na vzhodu štajerske narečne skupine, tj. na vzhodnem robu srednještajerskega narečja (Strmec pri Rogatcu) in v večjem delu kozjansko-bizeljskega narečja. Posamezne glasovno različne oblike se pojavljajo v zgornjesavinjskem narečju (Zadrecška dolina), v delu južnopohorskega narečja (npr. Ruše, Hoče, Miklavž na Dravskem polju) in v kozjaškem podnarečju (npr. nedoločnik *ne s'me:š 'pa:st* proti namenilnik *g're:m 'po:st* v Selnici ob Dravi). Namenilnik se je izenačil z večinoma skrajšanim dolgim nedoločnikom na *-t* v srednjesavinjskem, večini srednještajerskega (brez vzhodnega roba) in južnopohorskega narečja ter v posavskem narečju. Pri namenilniku so ponekod obravnavane tudi skladijske značilnosti, predvsem roditeljski predmet, in konkurenčne oblike in skladijske zgradbe. Roditeljski predmet ob namenilniku je izpostavljen v panonski narečni skupini (tipa *g'rem 'ri:p lo'vi:t* v prleškem govoru Gomile pri Kogu). Med oblikami in skladijskimi zgradbami, ki konkurirajo namenilniškemu polstavku oz. namenilniku, se najdejo namerni odvisnik (slovenskogoriško narečje), velelnik po glagolu gibanja v velelniku (srednještajersko narečje, Šmarje pri Jelšah), sedanjik (redko, slovenskogoriško narečje) in prihodnjik (prleško narečje, Gomila pri Kogu). Zinka Zorko je v svojih narečnih opisih zelo pogosto analizirala tudi oblikoslovne značilnosti, pri čemer je včasih pozornost namenjala tudi razmerju med nedoločnikom in namenilnikom. Če se omejimo le na analizirana narečja, je Zinka Zorko zaslužna predvsem za predstavitev stanja v panonski narečni skupini, v južnopohorskem narečju in kozjaškem podnarečju, v manjši meri še v srednještajerskem narečju (Strmec pri Rogatcu) in laškem podnarečju (Šentrupert nad Laškim). V panonski narečni skupini je opozorila tudi na skladijsko posebnost vezave namenilnika z roditeljskim.

THE SUPINE IN PANNONIAN AND STYRIAN DIALECT GROUPS OF SLOVENE LANGUAGE: AN OVERVIEW BASED ON DIALECT DESCRIPTIONS

The article analyses the supine, especially in relation to the infinitive, in Pannonian and Styrian dialect groups of Slovene language; a particular attention in this regard is paid to the contribution of the academician Zinka Zorko, a renowned dialectologist. Dialect descriptions show that the supine and the infinitive differ in the entire Pannonian dialect

group, i.e. in the Prekmurje dialect (e.g. the infinitive *'dělati* ‘to work’, *'pečti* ‘to bake’ vs. the supine *'delat*, *'pečt* in Cankova), the Slovenian Hills dialect (the difference has been partly lost in the microdialects of Ščavnica, Voličina and Sv. Trojica – due to the shortening of the infinitive), in the Prlekija and Haloze dialects, and in the eastern parts of the Styrian dialect group, i.e. on the eastern edge of the Central Styrian dialect (in Strmec pri Rogatec) and in a larger part of the Kozje–Bizeljsko dialect. Individual phonetically different forms appear in the Upper Savinja dialect (in Zadrecka dolina), in some parts of the South Pohorje dialect (e.g. in Ruše, Hoče, Miklavž na Dravskem polju) and in the Kozjak subdialect (e.g. the infinitive *ne s'me:ĩš 'pa:st* ‘you cannot graze’ vs. the supine *g're:m 'po:st* ‘I am going to graze’ in Selnica ob Dravi). The supine has coincided with mostly shortened long infinitive (ending in *-t*) in the Central Savinja, in most parts of the Central Styrian (without the eastern edge) and South Pohorje dialects, and in the Lower Sava Valley dialect. With respect to the supine, in some descriptions, also syntactic features, especially the genitive object, and competing forms and syntactic structures are discussed. In the Pannonian dialect group, the attention has been drawn to the supine’s genitive object (e.g. *g'rem 'ri:p^{GEN} lo'vi:t* ‘I am going to catch fish’ in the Prlekija microdialect of Gomila pri Kogu). The forms and syntactic structures competing with the supine clause or supine itself include the final dependent clause (Slovenian Hills dialect), the imperative mood after verbs of motion in the imperative (the Central Styrian dialect, Šmarje pri Jelšah), the present tense (rare, the Slovenian Hills dialect) and the future tense (the Prlekija dialect, Gomila pri Kogu). Zinka Zorko very often analysed morphological features in her dialect descriptions, sometimes paying attention also to the relationship between the infinitive and the supine. If we limit ourselves only to the dialects analyzed, Zinka Zorko must be commended for presenting the situation regarding the supine in the Pannonian dialect group, in the South Pohorje dialect and the Kozjak sub-dialect, to a lesser extent also in the Central Styrian dialect (Strmec pri Rogatec) and the Laško subdialect (Šentrupert nad Laškim). In the Pannonian dialect group, she drew attention to the syntactic peculiarity of the supine’s rection with the genitive case.